

Надія ДЕМЧИК,

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

СУБ'ЄКТИ, УПОВНОВАЖЕНІ ЗДІЙСНЮВАТИ ПРИМУСОВЕ ПОВЕРНЕННЯ І ПРИМУСОВЕ ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

В статті здійснено аналіз чинного законодавства України і встановлено суб'єктів уповноважених на здійснення примусового повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства з території України. Висвітлено основні завдання та повноваження суб'єктів уповноважених на здійснення примусового повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства у сфері міграційного процесу. Крім того, висвітлено статистичні дані за підсумками 2016 року щодо застосування заходів примусового характеру до іноземців та осіб без громадянства уповноваженими на те суб'єктами.

***Ключові слова:** іноземець, особа без громадянства, примусове повернення, примусове видворення, суб'єкт, Державна прикордонна служба України, Державна Міграційна служба України, Служба Безпеки України.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Боротьба з нелегальною міграцією є однією з головних проблем сучасної людської цивілізації. Її високий рівень викликає занепокоєння у багатьох країнах світу, оскільки тягне за собою ряд негативних наслідків і загроз як для суспільства так і для держави. Тому, все частіше, важливого значення в сфері державної міграційної політики набувають питання протидії незаконної міграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. В останні роки в Україні опубліковано значну кількість робіт, присвячених дослідженню протидії нелегальній міграції. Так, удосконаленням управління міграційною сферою присвячені праці вчених таких як: І. Б. Березовського, О. О. Бандурки, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, В. І. Олефіра. Адміністративно-правову протидію нелегальній міграції досліджувала І. О. Гарна. Юридичним аспектам міграційних процесів в Україні присвячені праці Н. П. Бортник, С. Б. Чеховича.

Проте, на сьогоднішній день, немає чіткого визначення суб'єктів уповноважених на здійснення примусового повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства з території України.

Нормативною базою дослідження є Конституція України, Закони України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про Державну прикордонну службу України», Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Метою статті є визначення суб'єктів, уповноважених здійснювати примусове повернення і примусове видворення іноземців та осіб без громадянства на основі аналізу чинного законодавства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки міграційні процеси набули глобального характеру, який супроводжується збільшенням незаконної міграції. Незаконна міграція придбала ряд нових якостей, які поставили її, в центр уваги держави.

У нашій країні знаходиться значна кількість іноземців з невизначеним правовим статусом і, звичайно, з порушенням правил перебування. Для подолання цієї проблеми, державою створюються відповідні механізми регулювання – пов'язані з можливим примушуванням до залишення державної території особами, які перебувають на ній незаконно.

За такої ситуації, закономірно постає питання щодо необхідності встановлення суб'єктів, уповноважених здійснювати примусове повернення і примусове видворення іноземців та осіб без громадянства у сфері міграційного процесу.

На думку О. В. Кузьменко суб'єктом протидії нелегальній міграції є носій передбачених адміністративно-правовими нормами прав та обов'язків з протидії нелегальній міграції, який здатний надати права реалізувати, а покладені обов'язки виконувати [1].

Слід зазначити, що реалізація примусового повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства без належного правового

визначення та закріплення на вищому рівні державного управління не можлива. Тому, визначальну роль у примусовому поверненні і примусовому видворенні іноземців та осіб без громадянства відіграє Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, які через свої конституційні повноваження беруть участь у реалізації державної міграційної політики [2].

Для визначення більш ширшого кола суб'єктів уповноважених здійснювати примусове повернення і примусове видворення іноземців та осіб без громадянства слід проаналізувати чинне законодавство України.

Так, п. 1 статті 26 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» встановлено, що іноземець або особа без громадянства можуть бути примусово повернуті в країну походження або третю країну, якщо їх дії порушують законодавство про правовий статус іноземців та осіб без громадянства або суперечать інтересам забезпечення національної безпеки України чи охорони громадського порядку, або якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України за рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, органу Служби безпеки України або органу охорони державного кордону (стосовно іноземців та осіб без громадянства, які затримані ними у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України), з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурору про підстави прийняття такого рішення [3].

Крім того, п.1 статті 30 вищевказаного Закону передбачає, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, органи охорони державного кордону (стосовно іноземців та осіб без громадянства, які затримані ними у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України) або органи Служби безпеки України можуть лише на підставі винесеної за їх позовом постанови адміністративного суду примусово видворити з України іноземця та особу без громадянства, якщо вони

не виконали в установлений строк без поважних причин рішення про примусове повернення або якщо є обґрунтовані підстави вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятимуться від виконання такого рішення, крім випадків затримання іноземця або особи без громадянства за незаконне перетинання державного кордону України поза пунктами пропуску через державний кордон України та їх передачі прикордонним органам суміжної держави [3].

Необхідно відмітити, що примусове повернення та примусове видворення іноземців та осіб без громадянства здійснюється відповідно до Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства.

Дана Інструкція визначає порядок дій посадових осіб територіальних органів, територіальних підрозділів Державної міграційної служби України, органів охорони державного кордону та органів Служби безпеки України під час прийняття рішень про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства, їх документування та здійснення заходів з безпосереднього примусового повернення та примусового видворення за межі України [4].

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення. До основних функцій якої віднесено: прийняття в установленому порядку рішень про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення; прийняття в установленому порядку рішень про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України,

з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора; виконання рішень адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих в межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України [5].

Державною прикордонною службою України за 2016 рік прийнято 969 рішень, з них про примусове повернення стосовно 666 осіб, про примусове видворення щодо 303 осіб.

Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України в межах своїх компетенції бере участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил, приймати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну [6].

Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [7].

Відповідно до покладених завдань Державна міграційна служба України: приймає рішення про продовження (скорочення) строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України, про добровільне повернення або примусове повернення іноземців та осіб без громадянства до країн їх громадянської належності або країн походження, звертається до судів з позовами про примусове видворення іноземців та осіб без

громадянства, здійснює заходи, пов'язані з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства з України; забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні; здійснює відповідно до закону заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції, іншим порушенням міграційного законодавства; здійснює відповідно до закону державний контроль за дотриманням законодавства у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів у передбачених законодавством випадках, притягає порушників до адміністративної відповідальності [7].

Згідно статистичних даних за 2016 рік Державною міграційною службою України було прийнято рішення про примусове повернення щодо 5729 осіб, про примусове видворення – стосовно 471 особи. Видворено нелегальних мігрантів в примусовому порядку в кількості 136 осіб.

Адміністративний суд – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ. Місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні адміністративні справи щодо: примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства; примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України; затримання з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення іноземців та осіб без громадянства, які підлягають примусовому видворенню за межі України; продовження строку затримання з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення іноземців та осіб без громадянства, які підлягають примусовому видворенню за межі України; затримання іноземців та осіб без громадянства до вирішення питання про визнання їх біженцями або особами, які потребують додаткового захисту в Україні [8].

Висновки дослідження перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізувавши чинне законодавство України можна констатувати, що суб'єктами уповноваженими на здійснення примусового повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства є: суб'єкти законодавчого забезпечення, до них слід віднести Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України; спеціально створений суб'єкт це Державна міграційна служба України; суб'єкти правоохоронної діяльності – Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, а також суб'єкти здійснення правосуддя до них слід віднести адміністративні суди України та місцеві загальні суди як адміністративні суди України.

Список використаної літератури

1. Кузьменко О. В. Адміністративно-правова протидія нелегальної міграції в Україні: навч. посібник: [для юрид. вузів] / Кузьменко О. В. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – 253 с.
2. Конституція України: зі змінами та доповненнями: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.12.1996] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С.141
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19–20. – С. 179 (з наступними змінами та доповненнями).
4. Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України від 23.04.2012 № 353/271/150// Офіц. вісн. України. – 2012. – №42. – С. 163.
5. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. N 661-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – С. 208 (з наступними змінами та доповненнями).
6. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. N 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – С. 382 (з наступними змінами та доповненнями).

7. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.09.2014 р. № 360 // Офіційний вісник України – 2014 р. – № 69. – С. 23.

8. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – С. 446 (з наступними змінами та доповненнями).

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – С. 1122 (з наступними змінами та доповненнями).

10. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків // Науковий вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту. Юриспруденція. 2013. Вип. 6. С. 142–144

12. Кузьменко О.В. Суб'єкти нелегальної міграції // Вісник Української Академії державного Управління при Президентові України. – 1998. – №2. – С. 58–63.

Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент Мота А. Ф.

Демчик Н. Субъекты уполномоченные осуществляют принудительное возвращение и принудительное выдворение иностранцев и лиц без гражданства

В статье осуществлен анализ действующего законодательства Украины и установлены субъекты уполномоченные на осуществление принудительного возвращения и принудительного выдворения иностранцев и лиц без гражданства из территории Украины. Отражены основные задания и полномочия субъектов уполномоченных на осуществление принудительного возвращения и принудительного выдворения иностранцев и лиц без гражданства в сфере миграционного процесса. Кроме того, отражены статистические данные по итогам 2016 года относительно применения мероприятий принудительного характера к иностранцам и лицам без гражданства уполномоченными на то субъектами.

Ключевые слова: *иностранец, лицо без гражданства, принудительное возвращение, принудительное выдворение, субъект, Государственная пограничная служба Украины, Государственная Миграционная служба Украины, Служба Безопасности Украины.*

Demchuk N. Subjects authorized to accomplish a forced return and a forced exclusion of the foreigners and stateless persons

The current legislation has been analyzed in the article and subjects authorized to accomplish a forced return and a forced exclusion of foreigners and stateless persons from the territory of Ukraine have been determined.

The main missions and powers of subjects authorized to accomplish a forced return and a forced exclusion of foreigners and stateless persons in the sphere of migration process have been cleared up. Besides, the statistical data on results of

2016 year as to the usage of measures of a forced character to the foreigners and stateless persons authorized to this activity by subjects have been cleared up.

There are a lot of foreigners in our country with an indefinite legal status and also with a violation of rules of stay. In order to solve this problem the country creates appropriate mechanism of regulation – related with possible forcing to leave the country territory by people who stay there illegally.

The regulatory framework includes the Constitution of Ukraine, law “The legal status of the foreigners and stateless persons”, “On refugees and people who need additional or temporary protection”, “On the State Border Guard Service of Ukraine”, The code of administrative legal proceedings, The code of administrative offences.

We have analyzed the current legislation and ascertain a fact that subjects authorized to accomplish a forced return and a forced exclusion of foreigners and stateless persons are subjects of legal provision, such as the Supreme Council of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, specially established subject is the State Migration Service of Ukraine; subjects of law enforcement activity – the State Security Service, the State Border Guard Service of Ukraine, and also subjects of conduct the legal practice such as the administrative courts of Ukraine and local general courts such as administrative courts of Ukraine.

Key words : *a foreigner, a stateless person, a forced return, a forced exclusion, a subject, the State Border Guard Service of Ukraine, the State Migration Service, the State Security Service.*